

Creativiteitsstimulerende denktechnieken

Er doen veel creatieve denktechnieken de ronde. Onderzoekers hebben er tot nu toe al ruim achthonderd beschreven. Sommige van deze technieken spreken de rationele kant van je denken aan. Andere zijn frivoler, intuïtiever en zelfs absurder van aard. Sommige technieken vergen een korte verwijdering van je probleem, andere een veel langere. Over het algemeen kun je stellen: hoe verder de verwijdering, hoe meer tijd je ervoor neemt en hoe meer verschillende contexten je tijdens deze verwijdering verkent: des te groter de kans op originele invallen.

Ook al zijn er vele honderden varianten, veel van deze technieken volgen dezelfde basisprincipes. De classificatie hieronder stelt je de meest gebruikte van deze basisprincipes voor. Voel je vrij om op basis daarvan nieuwe denktechnieken te ontwerpen.

Wanneer pas je deze technieken toe? In de divergentiefase, na de purge of het eerste ideeënronkje. Als een licht frustrerend gevoel van mentale uitputting ontstaat – de put met ideeën lijkt leeg, de inspiratie op. Sommige van deze technieken passen ook in het begin van de divergentiefase. Als dat zo is, geven we dat expliciet aan.

Waarschuwing 1: creatieve denktechnieken zijn geen wondermiddelen. Ze bieden je geen garantie op een subliem idee. Op hun best versnellen ze het creatieve proces en bieden ze je meer en meer verschillende invalshoeken.

Waarschuwing 2: creatieve denktechnieken toepassen kan best lastig zijn. Het gaat niet vanzelf. Wil je er iets uithalen, dan moet je een mentale inspanning doen en uit je comfortzone stappen. Maar het goede nieuws is: net zoals andere mentale vaardigheden kun je het trainen. Hoe meer je het doet, hoe makkelijker het gaat.

Principes	Creatieve denktechnieken
Vooronderstellingen	Vooronderstellingen I Vooronderstellingen II Vooronderstellingen III
Opdelen	Attribute Listing Variatiebox van da Vinci TDI-Methode
Bisociatieve technieken	Random Stimulation Provocatieve Analogie I en II Matec Bloemassociatie Nog 4 varianten
Combineren	Logisch Combineren Provocatief Combineren MixMatrix
Inleven	Paspoortoefening Merkenpaspoort Superheld Persoonlijke analogie
Vragen	Vragenvuur Schoavven
Spieken mag	Not So Random Stimulation Logische Analogie Gordon Methode
Kritiek	Omgekeerd brainstormen
Absurd	Goed/Fout Techniek
Zoom in/Zoom uit	Concept Fan

Principe I: Vooronderstellingen

DOORBREEK DIE REGELS

Laten we starten met een raadseltje. De oplossing staat aan het einde van dit principe*:

Op tafel staan drie koffiekopjes met daarnaast zes suikerklontjes. Verdeel alle klontjes over de kopjes. Elke kopje moet een oneven aantal klontjes bevatten. Je moet alle klontjes verdelen en je mag de klontjes niet breken.

Hoe los je dit op? Je probeert een aantal mogelijkheden (1 klontje, 3 en 2 klontjes; 1, 5, 0), maar je komt al gauw tot de conclusie: dit kan niet. Je bent in de mentale val gelopen en je geraakt er niet zomaar uit. Die val bestaat niet echt, maar wel in je hoofd. Dat komt omdat je een vooronderstelling maakt over deze situatie. Deze vooronderstelling dient zich automatisch en onbewust aan. Hoe kom je ervan los? Tracht je bewust te worden van je vooronderstellingen over deze situatie. Welke regels volg je onbewust – ook al heeft niemand die uitgesproken? En wat als je ze doorbreekt?

Wat waren de vooronderstellingen over hoe je auto's assembleert in de tijd van Ford, voor de lopende band?

- Een auto moet stilstaan terwijl je eraan werkt.
- Je arbeiders moeten getrainde allround automecaniciëns zijn. Ze moeten alles afweten van auto's en ze volledig opbouwen en herstellen.

Ford heeft die vooronderstellingen ter discussie gesteld en doorbroken. Hij heeft de auto (=werkplek) in beweging gebracht via een lopende band. Daaruit volgde dat je beter af bent met gespecialiseerde arbeiders die een specifieke handeling snel en foutloos afwerken, dan met allround mecaniciëns.

Patronen en vooronderstellingen zijn de fundamenten van je denkwereld. Ze bepalen wat je ziet en hoe je het ziet. Zonder vooronderstellingen kan je onmogelijk functioneren. Je zou ten onder gaan in een onophoudelijke chaos zonder zekerheden.

Zoek je echter naar nieuwe invalshoeken en inzichten, dan belemmeren diezelfde onbewuste denkpatronen je om de zaken anders te bekijken. De techniek van de vooronderstellingen kan je daarbij helpen. Verduidelijk en

benoem de impliciete regels waar je je krampachtig aan vasthoudt, schuif ze aan de kant en experimenteer met alternatieve patronen.

Hier volgen drie methodes om je vooronderstellingen te doorbreken.

■ VOORONDERSTELLINGEN I

Scenario

- 1) Neem een cruciale term uit je vraagstelling. Som tien à twintig vooronderstellingen op van die term.
- 2) Neem een van de vooronderstellingen. Vraag je af: wat indien deze vooronderstelling niet zou gelden? Bedenk alternatieve mogelijkheden.
- 3) Genereer ideeën vanuit de alternatieve mogelijkheden: force-to-fit.

Herhaal stap 2 en 3 voor de andere vooronderstellingen.

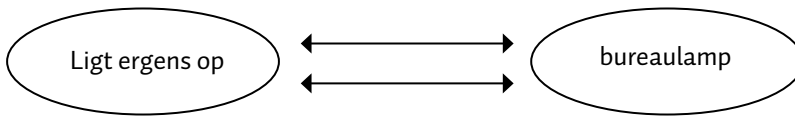
Voorbeeldopdracht: Een meubelfabrikant, bijvoorbeeld Ikea, geeft je carte blanche voor het bedenken van nieuwe bureaulampen.

- 1) Cruciale term = bureaulamp. De vooronderstellingen (= de evidenties van een bureaulamp, de impliciete regels waaraan we ons onbewust houden bij het ontwerpen van bureaulampen):
 - staat ergens op
 - bevindt zich op het bureau
 - heeft een lamp
 - verlicht het bureau
 - is gemaakt van stevig materiaal
 - is stabiel
 - heeft de juiste lichtsterkte
 - er zit een schakelaar aan
 - de lamp wordt ondersteund
 - de stang waaraan de lamp bevestigd is staat op een steunvlak
 - is niet groot
 - enzovoort

- 1) Neem één van de vooronderstellingen, bijvoorbeeld 'de bureaulamp staat ergens op'.
Wat indien de vooronderstelling niet geldt? Welke alternatieve pistes kun je bedenken?

- hangt ergens aan
- staat nergens op
- ligt ergens op
- zweeft ergens
- staat ergens in

2) Genereer ideeën vanuit de alternatieve pistes: force-to-fit. Probeer vanuit de alternatieve patronen nieuwe ideeën te bedenken voor een bureaulamp.

De alternatieve piste 'ligt ergens op' levert volgende ideeën op:

- Liggend doet denken aan een hangmat: bevestig aan weerszijden van het bureau een staaf en hecht tussen de twee staven een uitschuifbare lichtgevendende mat die het bureau belicht. Voordeel: op die hangmat kun je voorwerpen plaatsen en aan de staven hang je pennen en briefjes.
- Geen lamp meer maar een bureau met een tafelblad dat licht uitstraalt.

Oefening:

- Koppel terug – force-to-fit vanuit stap 3 met 'hangt ergens aan'.
- Doorbreek de vooronderstelling: 'is stabiel'.

Soorten vragen: de techniek zoals hier voorgesteld werkt bijzonder goed voor concrete producten, diensten, evenementen, televisieformats enzovoort. Dingen die we als een geheel beschouwen. Het werkt ook goed voor technische en organisatorische vraagstukken.

■ VOORONDERSTELLINGEN II

Mensen merken vaak op dat voorgaande techniek enkel werkt voor concrete tastbare zaken. En niet voor vagere vragen als: Hoe zetten we product X in de markt? Hoe reduceren we de kosten? Hoe houden we jongeren van het roken?

De reden daarvoor is dat er geen bestaand klassiek concept is om van te vertrekken, zoals bij de bureaulamp van daarnet. Is dat het geval, schets dan eerst de klassieke meest evidente manier om je probleem aan te pakken en som daarvan de vooronderstellingen op.

Scenario

1. Wat is de klassieke, meest voor de hand liggende manier om je vraag aan te pakken. Beschrijf die aanpak.
2. Benoem tien à twintig vooronderstellingen op van die klassieke alledaagse aanpak.
3. Neem één van de vooronderstellingen. Vraag je af: wat indien deze vooronderstelling niet zou gelden? Bedenk alternatieve mogelijkheden.
4. Genereer ideeën vanuit de alternatieve mogelijkheden: force-to-fit.

Herhaal stappen 3 en 4 voor de andere vooronderstellingen.

■ VOORONDERSTELLINGEN III

Nog een derde manier om de vooronderstellingen bloot te leggen en ook toepasbaar op minder concrete vragen: bedenk eerst een aantal ideeën (drie à tien) en vraag je dan af welke kenmerken deze ideeën gemeen hebben? Deze gemeenschappelijke kenmerken geven inzicht in de onderliggende vooronderstellingen.

Scenario

- 1) Purge: bedenk eerst een aantal ideeën.
- 2) Wat zijn gemeenschappelijke kenmerken/vooronderstellingen van deze ideeën?
- 2) Neem één van deze vooronderstellingen. Wat indien de vooronderstelling niet zou gelden? Welke alternatieve pistes kun je bedenken?
- 3) Genereer ideeën vanuit de alternatieve pistes: force-to-fit.

Herhaal stap 2 en 3 voor de andere vooronderstellingen.

Voorbeeldopdracht: een meubelfabrikant, bijvoorbeeld Ikea, geeft je carte blanche voor het bedenken van nieuwe bureaulampen!

- 1) Som de vooronderstellingen (tiental gemeenschappelijke kenmerken) op van de eerste ideeën (purge). Stel dat dit de eerste ideeën zijn.

Naast de al genoemde vooronderstellingen komen we volgende vooronderstellingen tegen:

- Bureaulampen maken altijd contact met het bureau.
- De lampen zitten vast in een omhulsel.
- Bureaulampen hebben een basis die de lamp stabiliseert.
- Lampen stralen naar beneden.

2) Neem een van de vooronderstellingen, bijvoorbeeld 'De lampen zitten vast in een omhulsel.' Wat indien de vooronderstelling niet zou gelden? Welke alternatieve pistes kun je bedenken?

- de lampen zijn vrij, zonder omhulsel
- afneembaar omhulsel
- de lampen omsluiten iets anders
- de lampen zijn omsloten door andere lampen

3) Genereer ideeën vanuit de alternatieve pistes: force-to-fit.

De alternatieve piste 'de lampen zijn vrij, zonder omhulsel' levert volgende ideeën op:

- Het omhulsel dat ervoor zorgt dat de lichtstralen naar beneden stralen zit in de lamp en niet om de lamp heen.
- Een rechthoekige lamp. Ze zit vast aan een laptop, is even breed als de laptop en voedt zich via de laptop. De lamp bestraalt niet het scherm maar het toetsenbord en de ruimte rond het scherm.

Nog een stap verder? Wil je vooronderstellingen bloot leggen die nog niet aan bod zijn gekomen? Neem dan enkele ideeën die je met Vooronderstellingen I, II, en III hebt bedacht. En ga na wat de gemeenschappelijke kenmerken van deze ideeën zijn.

Scenario

- 1) Som de vooronderstellingen (een tiental gemeenschappelijke kenmerken) op van de ideeën die voortkomen uit de techniek Vooronderstellingen I, II of III.
- 2) Neem een van de vooronderstellingen. Wat indien de vooronderstelling niet zou gelden? Welke alternatieve pistes kun je bedenken?
- 3) Genereer ideeën vanuit de alternatieve pistes: force-to-fit.

Herhaal stap 2 en 3 voor de andere vooronderstellingen.

(*) *Oplossing raadsel*

Zet een van de kopjes in een ander kopje. Leg dan vijf suikerklontjes in dat kopje en één in het andere. De vooronderstelling die je doorbreekt? Dat je de kopjes niet mag verplaatsen of in elkaar zetten.

‘Mocht ik alle regels hebben nageleefd, ik zou nergens geraakt zijn.’

Marilyn Monroe

Principe II: Opdelen

VERNAUWING BIEDT VERBREDING

Hoe nauwer en concreter je probleem, hoe meer en betere ideeën je bedenkt. We hebben dit al benadrukt in hoofdstuk 3. Maar wat doe je als je opdracht heel breed gaat? Experimenten met brainstormgroepen (Osborn, 1953) hebben aangetoond dat als je een vraag opdeelt in twee (of meerdere) subvragen, je meer (vaak meer dan het dubbele) en betere ideeën bedenkt.

Stel: je wilt een nieuw product lanceren. Deel de uitdaging op in de verschillende doelgroepen die je wilt bereiken; of in verschillende soorten winkels (markten, supermarkten en buurtwinkels); of in verschillende communicatiekanalen.

Stel dat je de vrouwenschoen wilt verbeteren. Splits je opdracht bijvoorbeeld eerst op in ‘hoe de schoen mooier maken’, ‘hoe comfortabel maken’ en ‘hoe sterker maken’.

De volgende technieken passen het opdelingsprincipe op doorgedreven en gerichte manier toe.

■ ATTRIBUTE LISTING

Heel simpel: verdeel je onderwerp in deelaspecten. Focus dan op de afzonderlijke deelaspecten en vraag je af hoe je dat aspect kunt verbeteren of veranderen.

Wat verstaan we onder deelaspecten? Eigenschappen, onderdelen, voordelen, behoeften, kwaliteiten, designelementen, dimensies enzovoort.

Keren we terug naar de vrouwenschoen van daarnet. Die zou je kunnen opsplitsen in volgende deelaspecten: 1) de hak, 2) de zool onderaan, 3) de zool binnenin, 4) de sluiting, 5) de vorm, 6) de kleur, 7) de soepelheid, 8) het materiaal, 9) de glans, 10) de breedte enzovoort.

Focus nu op de verschillende deelaspecten en stel je de vraag hoe je die kunt verbeteren of veranderen.